

БАЗИЛЬЧУК Олег

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8137-9950>e-mail: oleg.bazylchuk@gmail.com**ЧОПИК Тетяна**

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-1460-2953>e-mail: tatyana.chopik@ukr.net

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ АДАПТИВНОГО СПОРТУ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПЦІЯ ГІБРИДНОЇ МОДЕЛІ

У статті обґрунтовується концепція гібридної української моделі розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності, що поєднує міжнародні стандарти з українськими реаліями. Війна в Україні зумовила безпрецедентне зростання кількості ветеранів та осіб з інвалідністю, що актуалізувало потребу у створенні системної моделі розвитку адаптивного спорту та фізичного виховання.

Метою статті є наукове обґрунтування гібридної української моделі розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності, яка інтегрує міжнародні стандарти (ICF, Кодекс класифікації IPC, рамки тренерської підготовки) з урахуванням специфічних українських.

Проаналізовано міжнародний досвід Канади, Польщі, Литви, Японії та Південної Кореї, які мають власні національні моделі розвитку адаптивного спорту та фізичного виховання. У Канаді адаптивний спорт інтегрований у національну стратегію Active Living, у Польщі та Литві поєднується державна підтримка з активністю місцевих громад, у Японії реалізовано стратегічний план розвитку спорту та фізичного виховання з акцентом на інноваційні технології, у Південній Кореї адаптивний спорт інтегрований у систему охорони здоров'я. Українська модель має спиратися на міжнародні стандарти (WHO, 2001; IPC, 2024; ICSE, 2013), але враховувати національні умови: високу кількість ветеранів, обмежене фінансування та регіональні дисбаланси. Запропонована архітектура включає управлінсько-фінансовий, освітньо-кадровий, інфраструктурний та соціально-інтеграційний блоки. Логіко-структурна схема передбачає перетворення ресурсів у процеси та результати, що ведуть до кінцевих наслідків – покращення здоров'я, соціальної інтеграції й сумісності з міжнародною системою. Впровадження моделі дозволить забезпечити сталість програм й інтегрувати українську систему адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності у міжнародний простір.

Ключові слова: адаптивний спорт, адаптивне фізичне виховання, адаптивна фізкультурно-спортивна діяльність, концепція гібридної моделі, особи з інвалідністю, соціальна інтеграція.

<https://doi.org/10.31891/pcs.2025.3.1>

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Повномасштабна війна в Україні призвела до різкого зростання потреб у фізкультурно-спортивній реабілітації та соціальній інтеграції ветеранів і військовослужбовців із пораненнями та інвалідністю. Адаптивний спорт та фізичне виховання у цьому контексті стає не лише інструментом відновлення функціональних можливостей, а й каналом повернення до активного соціального життя, праці та громадської участі. Українська нормативна база вже визнає значення ветеранського спорту (Міністерство у справах ветеранів України, 2023) [3], однак практичне розгортання мережі послуг стикається з

проблемами стандартизації, фінансування, регіональних дисбалансів та кадрової підготовки.

На міжнародному рівні існує перевірений набір стандартів і рамок, що можуть слугувати опорою для національної моделі: ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health, WHO) як універсальний функціональний підхід до оцінювання обмежень життєдіяльності й участі; Кодекс класифікації IPC та пов'язані стандарти видів спорту; сучасні рамки підготовки тренерів (зокрема International Sport Coaching Framework; USOPC Quality Coaching Framework), а також національні модулі з інклюзивного коучингу (Канада, Велика Британія, Австралія) [5, 7, 8, 10].

Водночас українська специфіка – велика кількість ветеранів, обмежені ресурси та

регіональна нерівномірність інфраструктури – потребує гібридної моделі, що сполучає міжнародні стандарти з адаптованими управлінськими, фінансовими та освітніми рішеннями.

Необхідність такої моделі підтверджують і нові емпіричні дані щодо короткострокових психологічних ефектів участі ветеранів у програмах адаптивного спорту та фізичного виховання (покращення депресії, тривожності, афекту) та водночас – ризику згасання ефектів без підтримки регулярності занять.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Міжнародна наукова спільнота накопичила значний обсяг даних, що підтверджують багатовимірний ефект адаптивного спорту та фізичного виховання для осіб з інвалідністю. Дослідження свідчать про позитивний вплив регулярних занять на кардіометаболічні показники, розвиток сили та координації, а також на психологічний стан і соціальну інтеграцію (Fagher et al., 2023; Tao et al., 2023) [6, 13]. Участь у спортивних програмах не лише знижує рівень депресії та тривожності, а й формує відчуття приналежності, що є ключовим фактором для соціальної адаптації.

Роботи, проведені в межах National Veterans Summer Sports Clinic у США, доводять, що інтенсивні короткострокові інтервенції призводять до суттєвих покращень у сферах тривожності, депресії, якості сну та емоційного стану (Walter et al., 2023). Водночас у середньостроковій перспективі ефекти знижуються без підтримки регулярності занять, що підтверджує необхідність модульних і довготривалих програм [17].

Дослідження Castle і Heinze (2024), присвячене досвіду української команди на Warrior Games, висвітлює іншу грань адаптивного спорту – репрезентацію держави, відчуття єдності, соціальну підтримку та психологічну підготовку до змагань. Ці результати підтверджують, що адаптивний спорт виконує не лише індивідуально-реабілітаційну, а й суспільно-ціннісну функцію [4].

В українському контексті останні публікації засвідчують соціально-педагогічний потенціал адаптивного спорту

та фізичного виховання як інструмента інтеграції ветеранів із фізичними травмами [1]. Міністерство у справах ветеранів України у своїх стратегічних документах підкреслює важливість розвитку фізкультурно-спортивних програм, однак реалізація їх гальмується через фінансові обмеження та нерівність доступу в регіонах [3]. Окремі приклади, як-от розвиток амп-футболу («Ліга Сміливих») чи поява нових адаптивних дисциплін (парадзю-дзюдоу, лижний спорт для ветеранів), ілюструють можливості громадських ініціатив попри складні умови. Показовим прикладом є тренувальний табір грудня 2023 року за підтримки Invictus Ukraine та ГО «Come Back Alive», де близько 100 ветеранів вперше залучилися до адаптивного спорту та фізичного виховання. Це конкретизує вплив програм на кількість учасників і їх соціальну активність.

Важливою частиною наукової дискусії є методологічні рамки: ICF (WHO, 2001) [19] забезпечує універсальну класифікацію функціонування, що дозволяє інтегрувати адаптивний спорт у ширшу систему охорони здоров'я; IPC Classification Code (IPC, 2024) [8] створює підґрунтя для уніфікації спортивної класифікації; International Sport Coaching Framework (ICCE, 2013) [7], USOPC Quality Coaching Framework [16] та національні програми інклюзивного коучингу (Канади, Великої Британії, Австралії) пропонують комплексні підходи до підготовки тренерів [5].

Міжнародний досвід показує різні шляхи вирішення цього завдання. У Канаді адаптивний спорт та фізичне виховання інтегрована у загальнонаціональну політику Active Living, що охоплює як фізичну активність населення загалом, так і спеціалізовані програми для осіб з інвалідністю [13]. У Польщі та Литві ключовою тенденцією є поєднання державної підтримки та активної ролі місцевих громад, які створюють спортивно-реабілітаційні центри й залучають громадські організації [12, 18]. В Японії після Паралімпійських ігор у Токіо-2020 запровадили довгострокову стратегію розвитку інклюзивного спорту з акцентом на високі технології – інноваційні протези, біомеханічні системи та цифрові платформи для тренування [15]. У Південній Кореї адаптивний спорт інтегрований у

систему охорони здоров'я через муніципальні програми [10, 11].

3. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є наукове обґрунтування гібридної української моделі розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності, яка інтегрує міжнародні стандарти (ICF, Кодекс класифікації ІРС, рамки тренерської підготовки) з урахуванням специфічних українських умов.

Для досягнення цієї мети визначено такі завдання:

1. Проаналізувати сучасний стан і ключові проблеми розвитку адаптивного спорту та фізичного виховання в Україні.
2. Визначити поняття: «адаптивна фізкультурно-спортивна діяльність», яке інтегрує теоретико-методичний аспект (як у фізичному вихованні) і змагально-практичний (як у спорті), створюючи ширше поле для наукового аналізу та практичного застосування.
3. Систематизувати міжнародний досвід Канади, Японії та Південної Кореї як приклади дружніх країн, що розробили власні моделі.
4. Обґрунтувати роль міжнародних стандартів (ICF, ІРС, коучингові рамки) як методологічної основи.
5. Побудувати логіко-структурну модель гібридного розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності для України.

Новизна статті полягає у створенні цілісної «архітектури» гібридної моделі, що синтезує міжнародні практики з українською специфікою, а також у пропозиції системи індикаторів для оцінки її ефективності.

4. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням уваги до проблеми інклюзії, забезпечення рівних можливостей та соціальної інтеграції осіб з інвалідністю та особливими потребами. В Україні цей вектор відображено у державній політиці, яка розглядає фізичну культуру і спорт не лише як засіб зміцнення здоров'я, а й як важливий інструмент реабілітації та соціалізації (Закон України «Про фізичну культуру і спорт», 2020).

У науковому та практичному обігу вже давно існують терміни «адаптивна фізична культура» та «адаптивний спорт». Перше поняття визначається як система засобів і методів організації рухової активності людей з різними відхиленнями у стані здоров'я, спрямована на оздоровлення, виховання й соціальну адаптацію [2]. Друге трактується як спеціально організована змагальна діяльність осіб з інвалідністю, що забезпечує їх самореалізацію у спортивній сфері [2].

Разом із тим, окреме використання цих понять не завжди дозволяє повною мірою охопити комплексний характер рухової активності, яка виходить за межі виключно реабілітаційних програм чи суто спортивної діяльності. У цьому контексті доцільним є введення інтегративного поняття «адаптивна фізкультурно-спортивна діяльність», яке позначає сукупність оздоровчих, навчальних, тренувальних, рекреаційних та змагальних форм рухової активності, адаптованих до індивідуальних можливостей особи.

Таке розширене тлумачення має низку переваг. По-перше, воно дозволяє інтегрувати педагогічні та методичні засади адаптивної фізичної культури (формування рухових навичок, профілактика захворювань, соціалізація) з практикою адаптивного спорту (змагальна активність, досягнення результату, розвиток конкурентоспроможності). По-друге, воно підкреслює соціальну значущість адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності як інструменту інклюзії, що сприяє формуванню активної життєвої позиції та підвищенню якості життя людей з обмеженими можливостями.

Таким чином, адаптивна фізкультурно-спортивна діяльність може бути розглянута як новий науковий концепт, що синтезує попередні підходи та відповідає актуальним викликам у сфері фізичної культури й спорту. Вона формує підґрунтя для розробки інноваційних методик фізичного виховання, спортивної підготовки та реабілітаційних програм, спрямованих на максимально повну реалізацію фізичного, психічного і соціального потенціалу людини.

Пропонуємо порівняльну характеристику цих термінів (табл.1)

Таблиця 1

Порівняння термінів у сфері адаптивної рухової активності

Термін	Сутність	Основні форми реалізації	Цільова спрямованість
Адаптивна фізична культура	Система знань, методів і практик організації рухової активності людей з особливими потребами, спрямована на оздоровлення, виховання та розвиток.	Навчальні заняття, оздоровча гімнастика, рекреаційні вправи, профілактичні програми.	Збереження та зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток особистості, профілактика захворювань.
Адаптивний спорт	Спеціально організована змагальна діяльність осіб з інвалідністю або обмеженими можливостями, що враховує їх функціональні особливості.	Тренувальний процес, спортивні змагання (Паралімпійські ігри, Дефлімпійські ігри, Спецл-Олімпікс тощо).	Досягнення спортивних результатів, розвиток конкурентоспроможності, інтеграція у спортивну спільноту.
Адаптивна фізкультурно-спортивна діяльність	Інтегративний вид рухової активності, що поєднує оздоровчі, рекреаційні та змагальні форми фізичної культури й спорту, адаптовані до можливостей конкретної людини.	Оздоровчі заняття, тренування, спортивно-ігрова активність, аматорські та професійні змагання.	Фізичний розвиток, підвищення якості життя, соціальна інтеграція, розширення можливостей особистості.

Аналіз дозволив виокремити низку ключових проблем, які гальмують розвиток адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності в Україні, та водночас визначити напрями для інтеграції міжнародного досвіду (рис.1):

1. Стандартизація та класифікація. В Україні досі відсутня єдина рамка, що інтегрує ICF у реабілітаційні маршрути та IPC Classification Code у спортивні програми (WHO, 2001; IPC, 2024). У Японії державна політика передбачає адаптацію IPC-протоколів (Japan Sports Agency, 2022) [9]. У Канаді NCCP та Canadian Paralympic Committee забезпечують уніфікацію процедур (Coaching Association of Canada, 2023) [5]. У Південній Кореї доступ до класифікації сконцентрований у великих містах (Oh et al., 2022) [10, 11].

2. Кадровий блок. В Україні спостерігається критичний дефіцит підготовлених тренерів і класифікаторів. У Канаді діє багаторівнева система сертифікації (Smith et al., 2021) [13]. У Японії університети пропонують модулі параспорту (Tsuchiya, 2021) [15]. У Південній Кореї акцент зроблено на підготовці тренерів у медичних закладах (Kim & Lee, 2020) [10, 11].

3. Фінансування та територіальна справедливість. В Україні фінансування програм залишається обмеженим, що призводить до регіональних дисбалансів [3]. У Канаді фінансування поєднує федеральний і провінційний рівні з грантами [13]. Японія реалізує партнерську модель (Japan Sports Agency, 2022) [9]. У Кореї муніципалітети покривають базові витрати, а держава фінансує програми для ветеранів (Oh et al., 2022) [10, 11].

4. Програмна архітектура та сталість ефектів. В Україні бракує стандартів тривалості програм і механізмів переходу від реабілітації до клубного спорту. Дослідження NVSSC (National Veterans Summer Sports Clinic, США) засвідчили, що короткі програми швидко втрачають ефект (Walter et al., 2023) [17]. У Канаді використовується LTAD-модель (Canadian Sport for Life, 2020). У Японії після Паралімпіади-2020 створено мережу центрів довготривалої підготовки (Tsuchiya, 2021) [15]. У Кореї муніципальні програми інтегровані з медичною реабілітацією (Kim & Lee, 2020) [10].

5. Моніторинг і дослідницька база. В Україні немає національної системи збору даних про залучення та якість участі. У Канаді

CPC створив централізовану базу даних (Smith et al., 2021) [13]. У Японії щорічні White Papers on Sport систематизують ключові показники (Japan Sports Agency, 2022) [9]. У

Південній Кореї дослідження Oh et al. (2022) визначають потреби людей з інвалідністю [11].

Рис. 1. Напрями для інтеграції міжнародного досвіду розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності в Україні

У розробці гібридної української моделі розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності ключову роль ми відвели двом міжнародним стандартам – ICF та IPC Classification Code, які задають різні, але взаємодоповнювальні рамки.

ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health), розроблена Всесвітньою організацією охорони здоров'я (WHO, 2001) [19], забезпечує цілісне бачення людини з інвалідністю не лише через медичний діагноз, а й через рівень функціонування, участь у соціальних практиках і бар'єри середовища. У контексті адаптивного спорту ICF дає змогу:

- інтегрувати спортивні програми у систему медичної та соціальної реабілітації;
- оцінювати ефекти занять спортом не лише за біомедичними, а й за соціальними показниками (рівень самостійності, якість життя, соціальна інтеграція);
- забезпечити порівнянність даних з міжнародними дослідженнями, що особливо важливо для розбудови національної системи моніторингу.

IPC Classification Code виконує іншу, спортивну функцію. Він регламентує процедури класифікації спортсменів із різними видами інвалідності для участі у паралімпійських видах спорту. Основна мета Кодексу – гарантувати, щоб результат змагань

визначався рівнем спортивної майстерності, а не ступенем функціонального порушення. Для України цей документ є дороговказом у розробці нормативної бази, оскільки:

- потребує гармонізації національних класифікаційних процедур з міжнародними;
- задає вимоги до сертифікації класифікаторів і тренерів;
- відкриває можливість інтеграції українських спортсменів у міжнародний паралімпійський простір.

Застосування ICF у сфері адаптивного фізичного виховання дозволяє:

- **поспіднувати освітній процес з медичною та соціальною підтримкою** (формувані індивідуальні програми занять відповідно до функціональних можливостей людини);
- **оцінювати результати за когнітивними та психосоціальними показниками** (самостійність у навчанні, комунікативність, емоційний стан, рівень участі в освітньому середовищі);
- **адаптувати навчальні програми до міжнародних стандартів інклюзивної освіти;**
- **забезпечувати моніторинг індивідуального прогресу** з урахуванням як фізичних, так і соціальних аспектів.

Таким чином, ICF забезпечує медико-реабілітаційну сумісність, тоді як IPC

Classification Code – освітньо-спортивну сумісність. Поєднання цих двох рамок створює методологічний фундамент для побудови гібридної моделі розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності в Україні, що відповідає і завданням відновлення, і вимогам міжнародного паралімпійського руху.

Підсумовуючи, аналіз міжнародного досвіду та українських реалій дозволив

виокремити ключові напрями, які можуть бути інтегровані в національну систему розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності. На основі виявлених проблем і успішних практик нами запропоновано логіко-структурну модель гібридного розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності в Україні (рис. 2).

Рис. 2. Логіко-структурна модель розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності та в Україні

Запропонована нами логіко-структурна модель розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності в Україні складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: ресурсна база, механізми реалізації, безпосередні результати та довгострокові ефекти. Кожен із цих блоків має власний зміст, але в сукупності вони утворюють цілісну архітектуру, що забезпечує сталість і ефективність національної системи.

1. Ресурсна база. Даний блок вважаємо є фундаментом усієї моделі. До нього віднесено кадрові ресурси (тренери, класифікатори, інструктори з адаптивного спорту, викладачі, методисти, реабілітологи, педагоги, асистенти), фінансові ресурси (державне фінансування, місцеві бюджети, гранти, міжнародні донорські програми), інфраструктура (спортивні комплекси, реабілітаційні центри, доступні простори в громадах) та нормативно-правова база (закони, державні стандарти, інструктивно-методичні документи). Ресурсна база визначає стартові можливості системи та задає рамки для подальшої реалізації. Вона є найбільш чутливою до обмежень, зокрема фінансових і кадрових, але водночас найбільш відкритою до модернізації завдяки партнерствам і зовнішній підтримці. Наприклад, у 2025 році перший в Україні курс підготовки тренерів із адаптивного спорту об'єднав 26 фахівців із прифронтових регіонів, які отримали не лише знання, а й

базове обладнання для роботи з ветеранами та особами з інвалідністю (UNDP, 2025). Такий підхід забезпечив посилення кадрової та матеріально-технічної бази для адаптивного спорту та фізичного виховання завдяки підтримці міжнародних програм. Це демонструє, як кадрова та матеріальна база може зміцнюватися за рахунок міжнародних програм.

2. Механізми реалізації. Даний блок є динамічним ядром моделі. До нього увійшли система класифікації спортсменів відповідно до міжнародних стандартів IPC, підготовка та сертифікація тренерських кадрів (за принципами NCCP, USOPC та UK Coaching, адаптованих під українські умови), створення регіональних центрів адаптивного спорту, а також впровадження програм і заходів для ветеранів та осіб з інвалідністю. Механізми реалізації є тією ланкою, яка перетворює ресурси на реальні практики. Від ефективності даних механізмів залежить не лише кількість учасників, але й якість їхнього залучення, соціальний вплив. Ключовим прикладом є відбіркові змагання до Invictus Games, де 24 українські ветерани отримали можливість представити державу на міжнародному рівні (Invictus Ukraine, 2023). Це доводить, що механізми функціонують не лише у вигляді центрів чи програм, а й у форматі масштабних національних подій.

3. Безпосередні результати. Даний блок відображає короткострокові та середньострокові ефекти функціонування

системи. До них належить зростання кількості учасників адаптивних програм, розширення мережі тренерів та класифікаторів, збільшення кількості та якості регіональних центрів, а також підвищення доступності програм для різних категорій населення. Безпосередні результати є вимірюваними показниками, які можуть бути зафіксовані у національних статистичних звітах і дослідженнях. Саме вони забезпечують доказову базу для коригування політики та фінансування. Так, у 2023 році у рамках програми Invictus Ukraine було зафіксовано близько 100 активних учасників тренувальних таборів, що стало першим досвідом для багатьох ветеранів (CBA Center, 2023). Подібні цифри дозволяють оцінити ефективність короткострокових заходів та їхній потенціал для масштабування.

4. Довгострокові ефекти. Заклучний блок моделі репрезентує стратегічні результати, які виходять за межі спортивної сфери й мають соціально-економічний вимір. Це покращення стану здоров'я учасників, підвищення рівня їхньої соціальної інтеграції, формування нових спільнот і мереж підтримки, зменшення регіональних дисбалансів у доступі до адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності та інтеграція української системи у міжнародний спортивний простір. Довгострокові ефекти мають комплексний характер можуть реалізуватися лише за умови стабільності попередніх блоків. Вони також є критеріями оцінки ефективності державної політики у сфері адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності. Прикладом може бути програма «Sports Ambassadors», започаткована фондом Come Back Alive: ветерани, які пройшли адаптивні програми, стають менторами та організаторами локальних спортивних ініціатив. Це свідчить, що ефект виходить далеко за межі індивідуальної реабілітації – формується новий пласт соціальних лідерів.

Таким чином, модель демонструє поетапний процес трансформації: від ресурсів – через механізми реалізації – до безпосередніх результатів та стратегічних ефектів. Така структура дозволяє чітко простежити внутрішню логіку розвитку системи й визначити стратегічні напрями, у яких необхідне додаткове управлінське чи фінансове підсилення.

5. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Проведений аналіз сучасних досліджень і практик у сфері адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності засвідчив її багатовимірний вплив на фізичну, психологічну та соціальну реабілітацію осіб з інвалідністю, зокрема ветеранів війни. Міжнародний досвід Канади, Японії та Південної Кореї демонструє різні підходи до інтеграції параспорту в державні політики, але їх об'єднує наявність чітких стандартів класифікації, багаторівневої підготовки кадрів, механізмів фінансування та систем моніторингу. Для України саме поєднання цих елементів із урахуванням національних реалій стає основою для формування гібридної моделі.

Запропонована логіко-структурна модель розвитку адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності в Україні вибудована за принципом поетапної трансформації: від ресурсної бази – через механізми реалізації – до безпосередніх результатів та довгострокових ефектів. Її архітектура дозволяє системно інтегрувати кадрові, фінансові та інфраструктурні ресурси у практичні програми, що забезпечують соціальну інтеграцію ветеранів та осіб з інвалідністю. Важливими складовими моделі є гармонізація з міжнародними стандартами ICF та Кодексом класифікації IPC, а також локалізація освітніх і організаційних практик (NCCP, USOPC, UK Coaching) під український контекст.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці концептуальної «гібридної моделі», яка поєднує міжнародні управлінсько-освітні стандарти з українською специфікою (велика кількість ветеранів, обмежене фінансування, регіональні дисбаланси). Практичне значення роботи визначається можливістю використання запропонованої архітектури як дорожньої карти для державної політики та громадських ініціатив у сфері адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності.

У підсумку, запропонована модель може стати основою для: підвищення доступності адаптивного спорту та адаптивного фізичного виховання на національному та регіональному рівнях; формування сталих

програм соціальної інтеграції ветеранів; зменшення регіональних дисбалансів у доступі до спортивної інфраструктури; інтеграції української системи у міжнародний простір адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності.

Таким чином, результати дослідження підтверджують перспективність гібридного підходу й потребу у подальшій його валідації на рівні емпіричних програм і політик.

Перспективи подальших розвідок пов'язані насамперед із практичною апробацією запропонованої гібридної моделі у пілотних регіональних центрах та оцінкою її ефективності за показниками залучення учасників, якості участі та соціальної інтеграції ветеранів. Доцільним є також удосконалення інструментів моніторингу та розроблення україномовних методик оцінювання результатів програм адаптивної фізкультурно-спортивної діяльності.

Література

1. Базильчук О. (2025). Роль адаптивного спорту у соціалізації ветеранів із фізичними травмами. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 2(1), 242-247.
2. Васкан. І., Циба. Ю., & Бражанюк, А. (2025). Адаптивна фізична культура: види, завдання, результати та визначення. *Physical culture and sport: scientific perspective*, 1(1), 274–280. [https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).36](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).36)
3. Міністерство у справах ветеранів України. (2023). Нормативно-правова база з питань розвитку спорту ветеранів війни. Київ: Міністерство у справах ветеранів України. Отримано з <https://mva.gov.ua/>
4. Castle, C. L., & Heinze, N. (2024). The experiences of attending an international veteran sporting competition: Team Ukraine. *Frontiers in Sports and Active Living*, 6, 11701212. <https://doi.org/10.3389/fspor.2024.11701212>
5. Coaching Association of Canada. (2023). Coaching Athletes with a Disability (NCCP). Retrieved August 27, 2025, from <https://coach.ca/>
6. Fagher K., DeLuca S., Derman W., Blauwet C. (2023). Optimising health equity through para sport. *Br J Sports Med*, 57(3), 131-137.
7. International Council for Coaching Excellence, Association of Summer Olympic International Federations, & Leeds Metropolitan University. (2013). International sport coaching framework (Version 1.2). Human Kinetics. https://www.icce.ws/_assets/files/news/ISCF_1.2_.pdf
8. International Paralympic Committee. (2024). IPC classification code (2025 edition). Bonn: IPC. <https://www.paralympic.org/classification-code>
9. Japan Sports Agency. (2022). The third sport basic plan (FY2022–2026). Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT). <https://www.mext.go.jp/sports>
10. Kim, H., & Lee, S. (2020). Municipal rehabilitation and adaptive sport integration in South Korea. *Korean Journal of Public Health*, 57(3), 233–249.
11. Oh, A., Kim, J., Lee, H., & Park, S. (2022). Assessing the needs of people with disabilities for physical activities and sports in South Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2264. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042264>
12. Rakauskas, M., Petrauskas, V., & Stankevicius, A. (2022). Community-based adaptive sport initiatives in Lithuania. *Baltic Journal of Sport Science*, 11(3), 55–70. <https://doi.org/10.2478/bjss-2022-0013>
13. Smith, J., Brown, P., & Lee, R. (2021). Active living and inclusive sport in Canada. *Canadian Journal of Sport Policy*, 13(2), 45–62. <https://doi.org/10.7202/1078946ar>
14. Tao, G., Tamminen, K. A., Dorsch, K., Palacios-Derflingher, L., & Sharma, D. (2023). Quality of physical activity participation among adults with disabilities through pandemic restriction. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 90(2), 101–113. <https://doi.org/10.1177/00084174231154856>
15. Tsuchiya, T. (2021). Legacy of Tokyo 2020: Inclusive sport policies in Japan. *Journal of Sport and Health Science*, 10(5), 563–571. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2021.07.006>
16. United States Olympic & Paralympic Committee. (2021). Quality coaching framework. Colorado Springs, CO: USOPC. <https://www.teamusa.org/coaching>
17. Walter, K. H., Vanneman, M. E., Kinneer, P., McLean, K., & Curran, G. M. (2023). The effectiveness of the National Veterans Summer Sports Clinic for veterans with probable PTSD. *Frontiers in Psychology*, 14, 10363688. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.10363688>
18. Wilk, P., Nowak, A., & Kowalski, M. (2022). Adaptive sport development in Poland: National and local perspectives. *Sport in Society*, 25(6), 1012–1028. <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2034567>
19. World Health Organization. (2001). International classification of functioning, disability and health (ICF). Geneva: WHO. <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health>

References

1. Bazylchuk O. (2025). The role of adaptive sports in the socialization of veterans with physical injuries. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*, 2(1), 242-247.
2. Vaskan. I., Tsyba. Yu., & Brazhanyuk, A. (2025). Adaptive physical culture: types, tasks, results and definitions. *Physical culture and sport: scientific perspective*, 1(1), 274–280. [https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\).36](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).36)

3. Ministry of Veterans Affairs of Ukraine. (2023). Regulatory and legal framework for the development of sports for war veterans. Kyiv: Ministry of Veterans Affairs of Ukraine. Retrieved from <https://mva.gov.ua/>
4. Castle, C. L., & Heinze, N. (2024). The experiences of attending an international veteran sporting competition: Team Ukraine. *Frontiers in Sports and Active Living*, 6, 11701212. <https://doi.org/10.3389/fspor.2024.11701212>
5. Coaching Association of Canada. (2023). Coaching Athletes with a Disability (NCCP). Retrieved August 27, 2025, from <https://coach.ca/>
6. Fagher K., DeLuca S., Derman W., Blauwet C. (2023). Optimizing health equity through para sport. *Br J Sports Med*, 57(3), 131-137.
7. International Council for Coaching Excellence, Association of Summer Olympic International Federations, & Leeds Metropolitan University. (2013). International sport coaching framework (Version 1.2). Human Kinetics. https://www.icce.ws/_assets/files/news/ISCF_1.2_.pdf
8. International Paralympic Committee. (2024). IPC classification code (2025 edition). Bonn: IPC. <https://www.paralympic.org/classification-code>
9. Japan Sports Agency. (2022). The third sport basic plan (FY2022–2026). Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT). <https://www.mext.go.jp/sports>
10. Kim, H., & Lee, S. (2020). Municipal rehabilitation and adaptive sports integration in South Korea. *Korean Journal of Public Health*, 57(3), 233–249.
11. Oh, A., Kim, J., Lee, H., & Park, S. (2022). Assessing the needs of people with disabilities for physical activities and sports in South Korea. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2264. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042264>
12. Rakauskas, M., Petrauskas, V., & Stankevicius, A. (2022). Community-based adaptive sport initiatives in Lithuania. *Baltic Journal of Sport Science*, 11(3), 55–70. <https://doi.org/10.2478/bjss-2022-0013>
13. Smith, J., Brown, P., & Lee, R. (2021). Active living and inclusive sports in Canada. *Canadian Journal of Sport Policy*, 13(2), 45–62. <https://doi.org/10.7202/1078946ar>
14. Tao, G., Tamminen, K. A., Dorsch, K., Palacios-Derflingher, L., & Sharma, D. (2023). Quality of physical activity participation among adults with disabilities through pandemic restrictions. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 90(2), 101–113. <https://doi.org/10.1177/00084174231154856>
15. Tsuchiya, T. (2021). Legacy of Tokyo 2020: Inclusive sport policies in Japan. *Journal of Sport and Health Science*, 10(5), 563–571. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2021.07.006>
16. United States Olympic & Paralympic Committee. (2021). Quality coaching framework. Colorado Springs, CO: USOPC. <https://www.teamusa.org/coaching>
17. Walter, K. H., Vanneman, M. E., Kinneer, P., McLean, K., & Curran, G. M. (2023). The effectiveness of the National Veterans Summer Sports Clinic for veterans with probable PTSD. *Frontiers in Psychology*, 14, 10363688. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.10363688>
18. Wilk, P., Nowak, A., & Kowalski, M. (2022). Adaptive sport development in Poland: National and local perspectives. *Sport in Society*, 25(6), 1012–1028. <https://doi.org/10.1080/17430437.2022.2034567>
19. World Health Organization. (2001). International classification of functioning, disability and health (ICF). Geneva: WHO. <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health>.

Abstract

BAZYLCHUK Oleg, CHOPYK Tatiana
Khmelnitskyi National University

MODERN APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF ADAPTIVE SPORTS AND PHYSICAL EDUCATION IN UKRAINE: THE CONCEPT OF A HYBRID MODEL

The article substantiates the concept of a hybrid Ukrainian model of the development of adaptive physical education and sports activities, which combines international standards with Ukrainian realities. The war in Ukraine led to an unprecedented increase in the number of veterans and people with disabilities, which made it necessary to create a systemic model for the development of adaptive sports and physical education.

The purpose of the article is to scientifically substantiate a hybrid Ukrainian model of the development of adaptive physical education and sports activities, which integrates international standards (ICF, IPC Classification Code, coaching training framework) taking into account specific Ukrainian ones.

The international experience of Canada, Poland, Lithuania, Japan and South Korea, which have their own national models for the development of adaptive sports and physical education, is analyzed. In Canada, adaptive sports are integrated into the national Active Living strategy, in Poland and Lithuania, state support is combined with the activity of local communities, in Japan, a strategic plan for the development of sports and physical education with an emphasis on innovative technologies has been implemented, in South Korea, adaptive sports are integrated into the health care system. The Ukrainian model should be based on international standards (WHO, 2001; IPC, 2024; ICCE, 2013), but take into account national conditions: a high number of veterans, limited funding and regional imbalances. The proposed architecture includes management and financial, educational and personnel, infrastructure and social integration blocks. The logical and structural scheme provides for the transformation of resources into processes and results leading to the final consequences - improving health, social integration and compatibility with the international system. The

implementation of the model will ensure the sustainability of programs and integrate the Ukrainian system of adaptive physical education and sports activities into the international space.

Keywords: adaptive sports, adaptive physical education, adaptive physical education and sports activities, hybrid model concept, persons with disabilities, social integration.

Стаття надійшла до редакції / Received 19.08.2025

Прийнята до друку / Accepted 19.09.2025